

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІКРОТОПОНІМІВ ДАВНЬОГО КИЄВА

У статті досліджено семантику твірних основ мікротопонімів міста Києва IX–XIII ст., основні словотвірні моделі мікротопонімів, проаналізовано зв'язок назв малих географічних об'єктів з екстралінгвальною дійсністю.

Ключові слова: мікротопонім, онім, апелятив, мотивація, посесив, структура.

В українському мовознавстві повніше висвітлення отримали питання, пов'язані з гідронімами, ойконімами, ніж з мікротопонімами, які або залишалися поза увагою дослідників, або залучалися як додатковий компонент при аналізі інших класів географічних назв. Мікротопонімія стає активним предметом ономастичних досліджень лише в другій половині XX ст. Інтерес до назв малих географічних об'єктів не випадковий. Адже мікротопоніми є менш сталими, порівняно з власне топонімами, вони швидше зазнають змін під впливом суспільно-історичних умов, а тому становлять важливе джерело не лише лінгвальної, а й екстралінгвальної інформації, зокрема історичної, фактів про розвиток певної території, її ландшафт, географію, заняття та культуру населення на певному етапі розвитку суспільства. До того ж «мікротопоніми є нерідко єдиними фактами для пізнання генетичної природи топонімів (власних географічних назв) інших класів, навіть окремих апелятивів (невласних найменувань)» [8, с. 1]. До складу мікротопонімних одиниць зараховують власні назви невеликих місцевих об'єктів і територій (мікрогідроніми, мікроороніми, назви низин окремих каменів, колодязів, меморіальних споруд тощо) та частин макрооб'єктів (кутки, села, райони міста тощо).

Територія України з мікротопонімного погляду на сьогодні досліджена нерівномірно. Більшу кількість досліджень маємо з мікротопонімії західного регіону (Г. Л. Аркушин уклав «Словник мікротопонімів і мікрогідронімів північно-західної України та суміжних земель», мікротопонімію Чернівецької області в історичному аспекті опрацював І. Г. Чеховський, мікротопоніми Західного Поділля вивчила Н. І. Лісняк, мікротопонімію Підгір'я (Надвірянського р-ну Івано-Франківської обл.) – О. І. Михальчук, вивченням мікротопонімії Рівненщини займається Я. О. Пура, проведено дослідження північного та центрального регіо-

нів Полісся (мікротопонімія Чернігівсько-Сумського Полісся стала предметом дослідження Є. О. Черепанової), структуру мікротопонімів на матеріалі північно-східного Лівобережжя України вивчала Т. І. Поляруш, мікротопоніми м. Кіровограда простудіював Р. О. Ляшенко). Меншу кількість досліджень присвячено мікротопонімії південного сходу України (зокрема, назви малих географічних об'єктів с. Плоске Одеської області студіював В. В. Чумак). Щодо столиці України міста Києва, то над дослідженням мікротопонімії міста працює О. Л. Смаль, яка збирає матеріал для майбутнього «Історико-етимологічного словника топонімії Києва». Проте комплексної розвідки, присвяченої мікротопонімній системі міста Києва, на сьогодні немає. На часткове заповнення цієї лакуни й спрямована ця стаття. Важливим є розгляд мікротопонімії IX–XIII ст. із залученням діахронного аспекту, оскільки більшість досліджень мікротопонімів проводиться на синхронному зрізі їх побутування. Тому важливо пам'ятати, що «інтерпретація елементів топонімичного простору в його суто синхронному аспекті не може бути науково об'єктивною, бо кожна національна топонімія, в тому числі й регіональна, складалася історично, відрізняючись хронологічно багаторівневим і поліетнічним характером [13, с. 106].

Залежно від семантики твірних основ досліджувані мікротопоніми поділяємо на 2 групи: відонімні (ті, що походять від власних назв) та відапелятивні (похідні від загальних назв). Тут варто згадати, що традиційно усталився погляд на мікротопоніми як на проміжний рівень між пропріальними та загальними назвами. Оскільки «для мікротопонімів здебільшого характерний тісний зв'язок з апелятивами, особливо з географічними термінами, серед усіх видів власних назв вони найближче стоять до загальних слів, зберігаючи свою мотивованість» [12, с. 345].

Така близькість цих одиниць сприяє їх взаємопереходу. «Ясна річ, система протиставлень в синхронії перехідних явищ не знає. З цього погляду мікротопоніми такі ж власні імена, як і будь-які інші топоніми. Але діахронно ступінь диференційованості, доза розбіжності можуть бути неоднаковими. Такі явища відбуваються на всіх рівнях мовної структури. Й ось з такого погляду мікротопоніми – менш виразні власні імена, ніж інші топоніми» [5, с. 19]. Та все ж мікротопоніми не є тотожними апелюванню, оскільки смисловий неонімастичний зміст останніх, іноді дуже важливий у момент виникнення власної назви, може згодом втратитися без будь-якої шкоди для її функціонування [9, с. 28].

Семантичний аналіз досліджуваних мікротопонімів здійснено за такими основними ознаками: 1) відношенням до людини, 2) відношенням до реалій навколишньої дійсності, 3) внутрішніми характеристиками об'єктів, названих мікротопонімами.

За відношенням до людини виділено такі категорії мікротопонімів: а) відантропонімні, б) відетнонімні та в) такі, що походять від інших ознак людини або суспільства (переважно пов'язані з культурно-історичними реаліями).

Першу мотиваційно-семантичну групу утворюють відантропонімні мікротопоніми, які повністю складаються з посесивів, що вказують на належність об'єктів певній особі.

Основою мікротопонімних одиниць цієї категорії є власні імена та прізвища людей. Серед мікротопонімного масиву давньокиївської доби маємо такі словотвірні типи реалізації цієї категорії:

а) *основа антропоніма + *-j(ь)*:

Бориславль двір («дворь») (двір боярина **Борислава**) < д.-р. ім'я **Борислав** + *-j(ь) [2, с. 23];

Дорогожичь (-и) урочище < антропонім ***Дорогожить** (пор.: с.-х. **Драгожит**, **Доброжит**, **Боржит**, чес. **Rožit**, **Zažit**, укр. м. **Житомир** та ін.) + *-j(ь) [2, с. 52];

Радосынь урочище (на лівому березі Дніпра) < д.-р. антропонім ***Радосынь** + *-j(ь) [2, с. 114] та ін.

Всього таких утворень 12, що становить 36 % відантропонімних мікротопонімів.

б) *основа антропоніма + -овь/-евь*:

Васильковъ двір («дворь») (двір князя **Василька** сина **Юрія Долгорукого**) < д.-р. християнське ім'я **Василько** + -ов- [2, с. 30];

Дирова могила (могила князя **Діра** в давньому Києві, поблизу перехрестя сучасних вулиць **Володимирської** та **Ірининської**) < варязьке ім'я **Дирь** + -ов- [2, с. 50];

Копырєвъ посад («коньць») (район сучасної вул. **Обсерваторної**, **Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури** та **Кудрявського узвозу**) < фіно-угорський антропонім **Копырь** + -єв- [2, с. 69] та ін.

Всього таких утворень 14, що становить 41 % відантропонімних мікротопонімів.

в) *основа антропоніма + инь*:

Гордатынь двір («дворь») (двір боярина **Гордяти**) < д.-р. ім'я **Гордата** + -инь- [2, с. 44];

Передьславино («сельце») (частина м. **Києва**) < д.-р. жіноче ім'я **Передьслава** + -инь-. Названо на честь дочки князя **Володимира Святославовича**. [2, с. 97];

Путатынь двір («дворь») (двір тисяцького **Путати Вишатича**) < д.-р. ім'я **Путата** + -инь- [2, с. 112] та ін.

Всього таких утворень 5, що становить 15 % відантропонімних мікротопонімів.

г) *основа антропоніма + -ичи*:

Воровичи брід або урочище (біля **Дніпра** в північній частині **Києва**). Мікротопонім утворився семантичним способом від пароніма на **-ичи (-ичь)**, в основі якого антропонім **Вор(ов)ь** [2, с. 34]. За такою структурною схемою утворено всього 1 мікротопонім.

Наступною за продуктивністю групою є відетнонімні мікротопоніми, які вказують на належність або відношення об'єкта до людей за їхньою етнічною ознакою.

Основою мікротопонімних одиниць цієї категорії є назва певного етносу чи етнічної спільності. В мікротопонімії давньокиївської доби маємо такі зразки цієї категорії:

а) *етнонім + суфікс -*ьск- та його варіанти*:

Варажская печера (прилягає до дальніх печер у **Києво-Печерській лаврі**) < етнонім **Варагь** + -*ьск-. Ймовірно може бути пов'язано з діяльністю варязьких купців, які там зупинилися. [2, с. 29];

Грьчскыи шлях < етнонім **Грькъ** + -ьск- [2, с. 46];

Жидовьскыє ворота (територіально відповідає району сучасної **Львівської площі**) < д.-р. етнонім **Жидь** + -ов- + -ьск- [2, с. 59];

Угьрьскоє урочище або гора (південна частина давнього **Києва**) < етнонім **Угьре** «угорці» + -ьск- [2, с. 164];

Всього таких утворень 4, що становить 66 % відетнонімних мікротопонімів.

б) *етнонім + суфікс -ов(є)*:

Жидовє (район давнього **Києва**) < д.-р. етнонім **Жидь** + -ов(є) [2, с. 59];

Цю категорію представлено всього одним утворенням (17 % відетнонімних мікротопонімів).

в) *іншим способом*:

Козаре (колонія хозарів поблизу р. Почайна в давньому Києві) < **pluralia tantum** від етноніма **козар** (хозар) [2, с. 68];

Ця категорія теж представлена всього одним утворенням, що становить 17 % відетнонімних мікротопонімів.

Найменшу групу становлять мікротопоніми, що походять від інших тематичних груп назв осіб (переважно пов'язані з культурно-історичними реаліями). Тут зафіксовано всього 4 мікротопоніми, які виникли як посесиви:

а) *назва особи + -инь-*:

Бабинь («торжекь», «торгь») (торг навпроти Десятинної ц., суч. пров. Десятинний і вул. Володимирська). Посесив на *-инь-* від **баба** [2, с. 18];

б) *назва особи + -*j(ь)*:

Кънажь двір («дворь») < апелятив **къназь** + *-*j(ь)* [2, с. 75];

в) *назва особи + -овь*:

Деместиковь двір (двір, в якому жили візантійські вчителі «суголосних» демествених співів). Мікротопонім походить від д.-р. апелятива **деместикь** (що позначає виконавця демественого співу, старшого на клиросі) + *-овь* [2, с. 49];

г) *назва особи + -*j(a)*:

Пасыньча бесѣда кут («конць», «конець») на території Подолу в давньому Києві [2, с. 96]. Назва походить від посесивного словосполучення, в якому перша частина – **пасынькъ** «дружинник» + *-*j(a)*, а друга – д.-р. **бесѣда**.

За відношенням до реалій навколишньої дійсності досліджувані мікротопоніми диференційовано на такі групи: а) похідні від назв селищ та інших населених пунктів – відойконімні утворення; б) похідні від інших мікротопонімів – відмікротопонімні; в) за відношенням до назв частин міста – відхоронімні; г) мікротопоніми, мотиваційною основою яких є природничо-географічні терміни; д) мікротопоніми, що походять від назв інших тематичних груп (часто пов'язані з культурно-історичними реаліями).

До *відойконімних мікротопонімів* належить усього 5 назв утворених за допомогою суфікса *-ьск-* у релятивній функції:

Василевський шлях («путь») (шлях, що виходив з м. Києва в напрямі до м. Василева) < ойконім **Василевь** + *-ьск-* [2, с. 30];

Кыевська митрополія (територія підлегла д.-р. митрополитові) < ойконім **Кыевь** + *-ьск-* [2, с. 80];

Кыевськіє гори (гори на правому березі Дніпра на території міста Києва) < ойконім **Кыевь** + *-ьск* [2, с. 80];

Кыевський («перевозь») (перевіз через Дніпро, територія сучасної Воскресенської Слобідки) < ойконім **Кыевь** + *-ьск* [2, с. 80];

Кыевський шлях < ойконім **Кыевь** + *-ьск* [2, с. 80];

Відойконімні мікротопоніми становлять 23 % мікротопонімів, утворених за відношенням до реалій навколишньої дійсності.

До *відмікротопонімних* належить 4 назви, які утворено такими способами:

а) *семантичним*:

Боричевь міст (міст у Києві на Подолі; можливо, частина Боричевого узвозу перетиналась ярмом, через який і було побудовано міст). Назва утворилась семантичним способом від назви яру [2, с. 23];

Угрьскыє ворота (ворота на Угрьському урочищі). Назва походить від назви урочища **Угрьское**, в системі укріплень якого вони містилися [2, с. 164].

б) *за допомогою суфікса -ьск-*:

Дорогожичьское болото (болото в західній частині урочища Дорогожичь) < мікротопонім **Дорогожичь(-и)** + *-ьск-* [2, с. 53];

Дорогожичьскыє урвища (в урочищі Дорогожичь) < мікротопонім **Дорогожичь(-и)** + *-ьск-* (у формі множини) [2, с. 53].

Відмікротопонімні утворення становлять 18 % групи мікротопонімів за відношенням до реалій навколишньої дійсності.

Усього одна назва належить до *відхоронімних мікротопонімів*:

Подольскыє ворота (ворота в Копиревім кінці м. Києва) < хоронім **Подольє** + *-ьск-* [2, с. 104];

Мікротопоніми, мотиваційною основою яких є природничо-географічні терміни, належать до відносно продуктивних. Вони, як і твірні географічні терміни, характеризуються певною прив'язкою до природно-географічних об'єктів. Проте ці два класи слів не є тотожними, оскільки для термінів ця прив'язка полягає в іменуванні цілого класу однорідних об'єктів, а для мікротопонімів – у називанні окремих таких об'єктів; перші виражають поняття, а другі поняття не виражають. Тобто терміни є більш абстрактними одиницями, тоді як мікротопоніми, називаючи окремий об'єкт, і, відповідно акумулюючи в собі ознаки цього об'єкта, є більш конкретними. Однак кількість ознак, закріплених за певною назвою (власною чи загальною) не є сталою. Збільшення чи зменшення таких ознак спричиняється до взаємопереходу між термінами та топонімами. «Зі збільшенням кількості ознак, що враховуються, значення географічного терміна стає

на стільки конкретним, що лише незначна кількість об'єктів відповідає цьому терміну» [5, с. 9]. Так і відбувається перетворення терміна на топонім. На тому, що географічна термінологія є важливим джерелом творення мікротопонімів, наголошував М. І. Толстой, називаючи її «одним із основних резервуарів для топоніміки, перш за все мікротопоніміки...» [11, с. 16].

В Етимологічному словнику літописних географічних назв Південної Русі зафіксовано такі мікротопоніми, мотиваційною основою яких виступають природничо-географічні терміни:

а) однокомпонентні мікротопоніми:

Гора (частина м. Києва на узвишші територіально відповідає суч. вул. Десятинній, пров. Десятинному та поч. вул. Володимирської) [2, с. 43], **Гори** (частина м. Києва на узвишші, де був князівський палац) [2, с. 46]. Назва утворилася від апелятива **гора**, що позначає «значне підвищення над навколишньою місцевістю» [10, с. 124], як опозиція до назви низинних районів – Подольє;

Ручай (потік в давньому Києві). Назва утворилася «семантичним способом від д.-р. гідрограф. терміна ручай «струмок» [2, с. 127];

б) складені мікротопоніми:

Подольє («градь») (район м. Києва в долині на правому березі Дніпра; сучасний Поділ) [2, с. 103]. Назва походить від апелятива подоль, що виступає на позначення низинної місцевості; як опозиція до Гора;

Залозный шлях [2, с. 60]. Імовірно є префіксально-суфіксальним утворенням утворенням від слова **лоза**, що є народною назвою деяких кушових порід верби;

Ладьские ворота (південно-східний в'їзд у давній Київ, територіально відповідає суч. Майдану Незалежності). Назва утворилася як релятив на **-ьск-** від апелятива **лада** (**ладина**) [2, с. 87]. **Ляда** – грядка в низовинній місцевості; місце в лісі, оброблене під посів; сінокісний острівець на болоті; сухе місце серед болота; поляна в лісі; поле, поросле молодим лісом; місце, незручне для обробітку; та лядина – пустище, бур'яни, густі куші [3, с. 335];

Раи двір («дворь»). Назва утворилася семантичним способом від д.-р. апелятива **раи** «сад» [2, с. 114].

Мікротопоніми, мотиваційною основою яких є природничо-географічні терміни налічують 6 одиниць і становлять 27 % групи мікротопонімів, утворених за відношенням до реалій навколишньої дійсності.

Мікротопоніми, що походять від назв інших тематичних груп часто пов'язані з культурно-історичними реаліями. Тут можна виділити такі

типи назв за мотиваційними і структурними ознаками:

а) однокомпонентні мікротопоніми:

Капичь (язичницький храм на перехресті доріг поблизу суч. вул. Мельникова й Лук'янівського ринку). Однозначної думки щодо походження цього мікротопоніма не існує, проте найімовірнішим видається його утворення від того ж кореня, що й ст.-сл. слово **капъ** – видіння, привид, статуя, зображення [2, с. 67];

Кловь (урочище в давньому Києві приблизно між початком суч. вул. Хрещатик і парком Слави, де в той час був Кловський монастир і значний житловий район). Праслов'янське ***кльъ** «кусок дерева, колоди, спиляного пня» + формант **-ов-**, що виконував також і топографічну, а не лише посесивну функцію [2, с. 68];

Хорєвица (гора в давньому Києві) [2, с. 169] < основа **хоривъ** + суфікс **-ица-**, що функціонує в топонімній функції;

Щьковица (гора в давньому Києві на Подолі біля Житнього ринку) [2, с. 176] < основа **Щьков-/Щькав-** + **-ица-** (суфікс, що функціонує в топонімній функції);

б) складені мікротопоніми:

Перевъсише урочище (частина суч. вул. Хрещатик). Мікротопонім утворений від д.-р. апелятива **перевъсише** «місце ловлі птахі перелісами», тобто «великими сітями, які натягувалися високо над землею в місцях перельоту птахів» [2, с. 97];

Теремъни двір («дворь») (сучасні буд. № 36–38 на Андріївському узвозі) < д.-р. апелятив **теремъ** + **-ьн-** [2, с. 157];

Чьторьна урвище. Утворилося від д.-р. ***чьрт-** (чорт, диявол, злий дух) + **-ryja** (від ***ryti**) [2, с. 174];

Іязина урочище. Назва походить від д.-р. апелятива ***язина** «місце з багатьма загатами для риболовлі» + **-ина** [2, с. 177].

Мікротопоніми, що походять від назв інших тематичних груп (8 одиниць) становлять 36 % мікротопонімів, утворених за відношенням до реалій навколишньої дійсності.

Мікротопоніми, що утворилися від внутрішніх характеристик об'єктів, які вони позначають:

Желань урочище. Назву утворює праслов'янський іменник на **-ань**, що походить від балтійського ***gil-** «глибокий» [2, с. 59];

Золотые («врата», «ворота») (ворота в системі валів м. Києва) [2, с. 62]. Назва утворилася від ад'єктива на позначення кольору – **золотий**;

Красьныи двір («дворь») (територія сучасного Національного Ботанічного саду ім. М. М. Гришка). Мікротопонім утворений

семантичним способом від д.-р. ад'єктива **krasъ (jъ)* [2, с. 73];

Рудица невелика річка на лівому березі Дніпра навпроти Видубицького монастиря [2, с. 117]. Мікротопонім утворився від основи *руд-* + *-ица*. Думки науковців щодо походження цієї основи не збігаються. Зокрема, Трубачов О., Шульга В. пояснюють цю основу у зв'язку з апелятивами *руда, рудий*. Інші проводять етимологію від іранського апелятива *руд* «ріка». Проте видається можливим уникнути протиріч, якщо прийняти висновок «О. М. Трубачова про те, що псл. **ruda* називало буру земляну породу; інакше – болотний залізняк, у якому споконвічно поєднувалися такі примітні для гідронімної номінації ознаки, як черво-бурий колір і залягання в болотній та сирій землі» [7, с. 117–118];

Серховица яр або урочище (за подільським укріпленням, суч вул. Юрковиця). Мікротопонім походить від д.-р. *серехъкын* «шорсткуватий, нерівний» [2, с. 142] та ін.

Всього мікротопонімів цієї групи, тобто утворених від внутрішніх характеристик об'єктів, які вони позначають, 9 одиниць.

З викладеного вище можна побачити, що основою творення мікротопонімів давнього Києва є переважно оніми (тобто власні назви). Найбільшою за обсягом є група відантропонімних мікротопонімів (вони становлять близько 46 % загальної кількості, 36 одиниць), а відповідно саме антропоніми становлять найпродуктивніші основи для творення мікротопонімів. Такий стан речей є цілком природним, оскільки певні об'єкти, локазовані в місті, тісно пов'язані з діяльністю його жителів, насамперед знаних у столиці і державі осіб. До того ж значна частина відантропонімних мікротопонімів позначають об'єкти приватної власності й утворилися від особових імен власників. Як зазначає з цього приводу Н. Сокіл, «масовість появи відантропонімних мікротопонімів пов'язана насамперед з тим, що невеликі географічні об'єкти зазвичай комусь належали» [9, с. 91]. Іншою особливістю цієї групи мікротопонімів є те, що переважна більшість їх мотивована чоловічими іменами, тоді як назви, мотивовані жіночими іменами, практично відсутні. Це зумовлено домінантною роллю чоловіка в суспільстві IX–XIII ст. Водночас існування мікротопонімів мотивованих жіночими іменами абсолютно не заперечується, такі одиниці мають місце. «За певних обставин жіночі імена також могли ставати базовими. Це траплялося тоді,

коли на жінку переходили обов'язки глави сім'ї, або коли вона чимось особливим виділялася в родині» [9, с. 94]. В аналізованому матеріалі маємо лише два таких зразка – Ол(ъ)минь двір («дворъ») [2, с. 94] та Передьславино («сельце») [2, с. 97]. Хоча й тут не можна вікидати ймовірність чоловічих імен.

Близько 8 % усіх аналізованих мікротопонімів становить група, яка свідчить про міжетнічні контакти регіону – відетнонімні мікротопоніми.

Також значну частину мікротопонімів давнього Києва утворено від різних розрядів топоонімів (ойконімних – 6,4 %, мікротопонімних – 5 %, хоронімних – 1,3 %).

Можна зробити висновок, що давньокиївська мікротопонімія виявляє тісний зв'язок з різними класами ономастичної лексики – антропонімією, топонімією, етнонімією.

Мікротопоніми, мотиваційною основою яких є природно-географічні терміни, становлять близько 8 %.

Доволі значною є група мікротопонімів, що утворилися від внутрішніх характеристик об'єктів, які вони позначають (11,5 %). Продуктивними тут є означення такі як *великий, новий*. Подібні назви найчастіше виникають, коли в одній місцевості з'являються два мікротопоніми одного класу. За такої умови однакові назви припиняють виконувати свою розрізнявальну функцію й виникає потреба в додатковому диференціюючому елементі, яким і стають означення на кшталт старий-новий, великий-малий. Наприклад, Новий двір (назва другого двору князя Рюрика).

Мікротопоніми, мотивовані апелятивами на позначення культурно-історичних реалій, становлять близько 9 % від загальної кількості досліджуваного матеріалу.

За структурними особливостями досліджувані мікротопоніми поділяються на прості (однокомпонентні) та складені. Превалюють прості форми. Найпродуктивнішим способом творення мікротопонімів виступає морфологічний. Переважають суфіксальні моделі з формантами **-j(ъ), -овъ/-евъ, -инь, -*ъск*.

Мікротопоніми давнього Києва IX–XIII ст. мають свої структурно-семантичні особливості, зумовлені історичними, культурними, суспільно-політичними і природно-географічними обставинами, становлять невід'ємну складову топонімної системи української мови.

Список літератури

1. Васілюк Н. І. Лексика-семантичність типи мікротопонімів паўднёва-заходняй часткі Брэстчыны / Н. І. Васілюк // Беларуськая амастыка. – Мн. : Навука і тэхніка, 1985. – С. 103–113.

2. Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / відп. ред. О. С. Стрижак. – К. : «Наукова думка», 1985. – 256 с.
3. Етимологічний словник української мови : в 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. – Т. 3 : Кора–М. – К. : Наук. думка, 1989. – 552 с.
4. Етимологічний словник української мови : в 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. – Т. 4 : Н–П. – К. : Наук. думка, 2003. – 656 с.
5. Карпенко Ю. А. Взаимосвязь географических терминов и топонимов / Ю. А. Карпенко // Местные географические термины в топонимии : тезисы докладов и сообщений. – М., 1966. – С. 6–9.
6. Карпенко Ю. А. Свойства и источники микротопонимии / Ю. А. Карпенко // Микротопонимия. – М. : Изд-во Московского ун-та, 1967. – С. 15–22.
7. Лучик В. В. Автохтонні гідроніми Середнього Дніпро-Бузького межиріччя / В. В. Лучик. – Кіровоград : КДПІ, 1996. – 235 с.
8. Пура Я. О. Походження назв територіальних мікрооб'єктів Рівненщини / Я. О. Пура. – Рівне, 1990. – 209 с.
9. Сокіл Н. Мікротопонімія Сколівщини / Н. Сокіл / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка ; НАНУ. Ін-т народознавства. – Львів, 2008. – 206 с.
10. Словник української мови : в 11 т. / гол. ред. І. К. Білодід. – К. : Наук. думка, 1970–1980. – Т. 1–11.
11. Толстой Н. И. Некоторые проблемы и задачи изучения славянских географических терминов / Н. И. Толстой // Местные географические термины в топонимии : тезисы докладов и сообщений. – М., 1966. – С. 16–19.
12. Українська мова : енциклопедія / редкол. В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
13. Фролов Н. К. К проблеме таксонимизации топонимов / Н. К. Фролов // В пространстве филологии ДонНУ. Филологический факультет. Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд.», 2002. – С. 100–111.

H. Rak

STRUCTURAL-SEMANTIC PECULIARITIES OF THE MICROTOPYNOMS OF ANCIENT KYIV

The article deals with the semantic of the derivational bases of microtoponyms of ancient Kyiv, main microtoponym-formative patterns, relation between small geographical objects and extralinguistic reality.

Keywords: microtoponym, onym, appellative, motivation, possessive, structure.

Матеріал надійшов 28.11.2013

УДК 801:804/806:807.32.33

Собуцький М. А.

МОВНА СИТУАЦІЯ І МОВНО-КУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Статтю присвячено аналізу процесів тісної взаємодії двох приблизно ізоморфних функціональних систем: з одного боку, системи вербальної комунікації «латина – народні мови», з іншого, культури як семіотичної системи, з її поділом на субкультури. Системи культури та мови описано як єдине ціле – мовно-культурний простір середньовічної Західної Європи.

Ключові слова: мовна ситуація, функціональний стиль, субкультура, мовно-культурний простір, середньовічна латина, народні мови, диглосія, триглосія, відродження, ієрархізм.

Латинський компонент мовної та мовно-культурної історії Європи безперечно є настільки значущим, що дослідницький інтерес до нього, напевне, ніколи не буде вичерпано. Латина – «ключ до розуміння середньовіччя», і не самого лише раннього, вона ж – і спільна мова для

Європи. Особливо це стосується романської Європи, «народні мови» якої безпосередньо продовжують собою спонтанний розвиток одного з функціональних стилів латини, постійно взаємодіючи з іншими складниками її стилістичної системи.